

Kraków

TEATR
Ludowy

ZMOWA MILCZENIA

REŻYSERIA MARCIN LIBER

KULT PRAWDZIWEJ KOBIECOŚCI

„Kultura domowa”, często nazywana „Kultem prawdziwej kobiecości”, to termin używany przez historyków do opisanie systemu wartości dominującego wśród wyższych i średnich klas społecznych w XIX wieku w Stanach Zjednoczonych i Zjednoczonym Królestwie. „Prawdziwe kobiety”, zgodnie z tą ideą, miały posiadać cztery kardynalne cnoty:

Pobożność – religia była ceniona, ponieważ – w przeciwieństwie do zajęć intelektualnych – nie zabierała kobiet z jej „właściwej sfery”, domu, a także dlatego, że kontrolowała kobiece pragnienia.

Czystość – dziewictwo, największy skarb kobiety, nie mógł być utracony aż do nocy ślubnej, a zamężna kobieta musiała pozostać oddana tylko mężowi.

Poddanie – Prawdziwe kobiety musiały być poddane i posłuszne „jak małe dzieci”, ponieważ mężczyźni zostali uznani za przełożonych kobiet „na podstawie powołania Bożego”.

Troska o ognisko domowe – właściwe miejsce kobiety było w domu, a jej rolą jako żony było

stworzenie schronienia dla męża i dzieci. Gotowanie, robótki ręczne, ścielenie łóżek i pielęgnowanie kwiatów uważano za naturalnie kobiece czynności, podczas gdy odradzano czytanie innych książek niż biografie świętych.

Kobiety i mężczyźni, którzy najbardziej aktywnie promowali te standardy, byli zazwyczaj białymi protestantami; najbardziej znaczący z nich mieszkali w Nowej Anglii i północno-wschodnich Stanach Zjednoczonych. Chociaż wszystkie kobiety miały naśladować ten ideał kobiecości, czarnoskóre pracownice i imigrantki były często wyłączone z definicji „Prawdziwych kobiet” z powodu uprzedzeń społecznych.

Odkąd idea została po raz pierwszy zdefiniowana przez Barbarę Welter w 1966 r., wielu historyków twierdziło, że temat jest o wiele bardziej złożony i zniuansowany, niż sugerują określenia „Kult ogniska domowego” lub „Prawdziwa kobiecość” oraz że role odgrywane przez kobiety w kontekście klasy średniej w XIX wieku były dość zróżnicowane i często sprzeczne; na przykład argumentowano, że znaczna część tego, co w przeszłości uważano za antyfeministyczne, przyczyniło się do feminizmu.

Timothy Snyder

HISTORIA I TYRANIA

Historia się wprawdzie nie powtarza, ale udziela lekcji. Debatując nad amerykańską konstytucją, ojcowie założyciele wyciągali wnioski ze znanych im wydarzeń z przeszłości. Obawiając się, że projektowana przez nich demokratyczna republika upadnie, rozważali proces wyradzania się starożytnych demokracji i republik w oligarchie oraz imperia. Wiedzieli przy tym, że Arystoteles ostrzegał przed niestabilnością wynikającą z nierówności, a Platon uważał, że demagodzy wykorzystują wolność słowa, by stać się tyranami. Budując swą demokratyczną republikę na fundamentach prawnych i ustanawiając trójpodział władzy, ojcowie założyciele starali się zapobiec złu, które – podobnie jak dawni filozofowie – zwali tyraniam. Rozumieli przez nią uzurpację władzy przez jednostkę lub grupę bądź obchodzenie prawa przez rządzących dla własnej korzyści. Późniejsza debata polityczna w Stanach Zjednoczonych dotyczyła w znacznej mierze problemu tyranii wewnątrz amerykańskiego społeczeństwa – na przykład wobec niewolników i kobiet.

ZMOWA MILCZENIA

---

obsada

MOJA **Maja Pankiewicz**

PANI **Katarzyna Tłałka**

PAN **Piotr Pilitowski**

CIOTKA **Małgorzata Kochan**

ON **Piotr Franasowicz**

J **Anna Pijanowska**

M **Patrycja Durska**

Z **Roksana Lewak**

Y **Martyna Rezner**

oraz na ekranie

Hanna Kordeczka

reżyseria **Marcin Liber**

W scenariuszu wykorzystano teksty

Małgorzaty Sikorskiej-Miszczuk,

fragmenty **Biblii** i fragmenty książki

Timothy Snydera „O tyranii”.

scenografia **Mirek Kaczmarek**

kostiumy **Grupa MIXER:**

Dorota Gaj-Woźniak,

Robert Woźniak, Monika Ułańska

muzyka **Filip Kaniecki**

asystent reżysera **Piotr Pilitowski**

inspicjent **Anita Wilczak-Leszczyńska**

sufler **Martyna Rezner**

372 premiera Teatru Ludowego

Duża Scena **8 marca 2019**

Joanna Gorączko

O UTOPII, ANTYUTOPII I DYSTOPII

W 1516 r. Tomasz More opublikował dzieło zatytułowane „Utopia”, w którym przedstawił wizję idealnego świata. Akcja toczy się właśnie na wyspie o nazwie Utopia, gdzie panuje porządek i ład prawny. Mieszkańcy wydają się zadowoleni ze swojego losu, gdyż obowiązujące prawo jest sprawiedliwe i równe wobec wszystkich. Oprócz samej fabuły utworu interesująca jest etymologia nazwy. Otóż słowo utopia pochodzi najprawdopodobniej z greki i może posiadać dwa znaczenia, które wywodzą się od słów: outopos i eutopia. Pierwsze z nich tłumaczy się jako „miejsce, którego nie ma”, z kolei drugie jako „dobre miejsce”. Wielu badaczy przyjmuje, że taka niejednoznaczność była przez More’a w pełni zamierzona.

Zgodnie ze stwierdzeniem Władysława Tatarkiewicza, że „aby wszystkich ludzi uczynić doskonałymi, trzeba wielu z nich odebrać wolność, zastosować wobec nich przymus, a nie zdaje się, aby ludzie mogli być szczęśliwi pod przymusem”. Jeśli istnienie utopii jest niemożliwe,

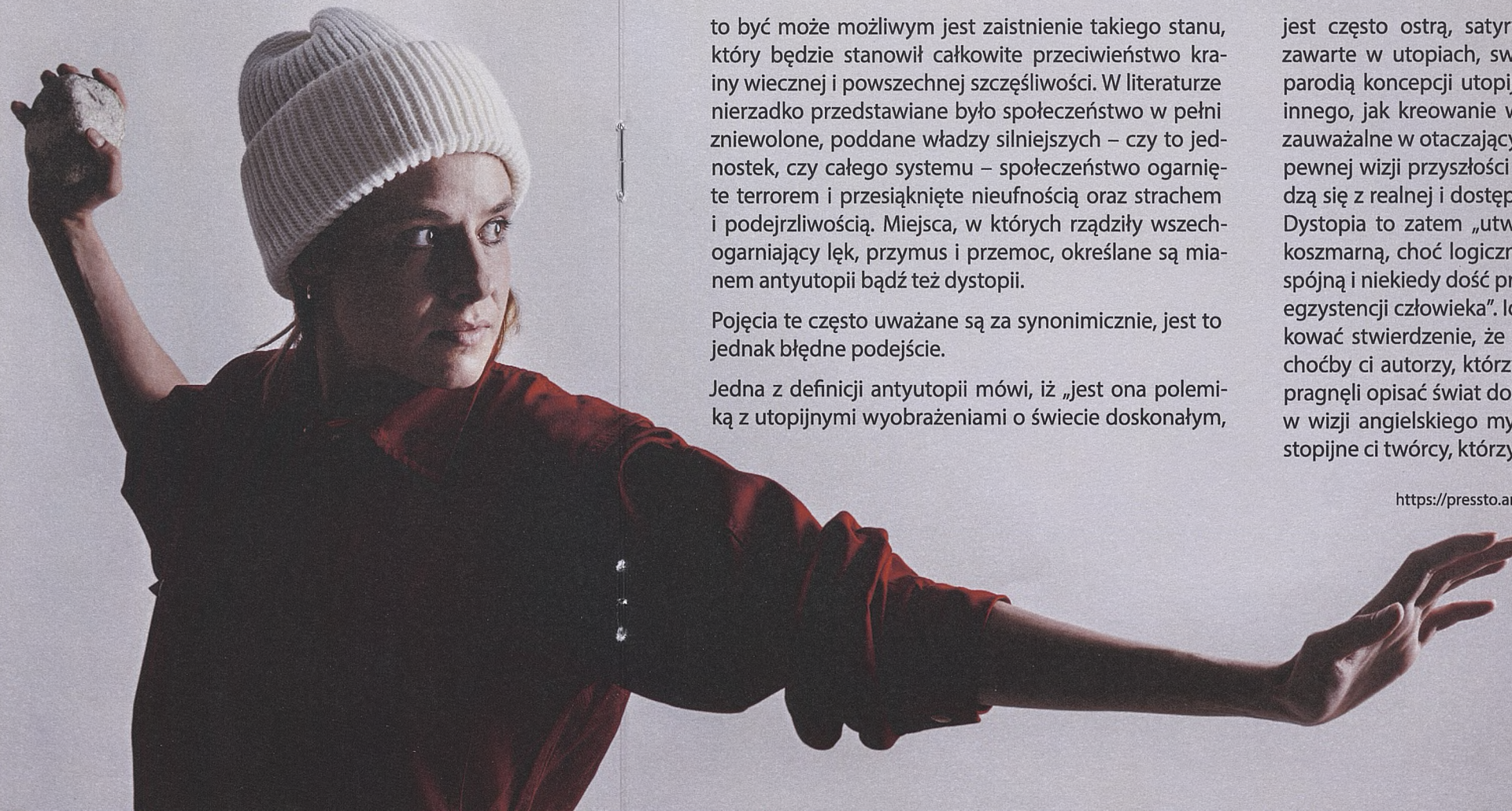
to być może możliwym jest zaistnienie takiego stanu, który będzie stanowił całkowite przeciwieństwo krajiny wiecznej i powszechnej szczęśliwości. W literaturze nierzadko przedstawiane było społeczeństwo w pełni zniewolone, poddane władzy silniejszych – czy to jednostek, czy całego systemu – społeczeństwo ogarnięte terrorem i przesiąknięte nieufnością oraz strachem i podejrzliwością. Miejsca, w których rządziły wszechogarniający lęk, przymus i przemoc, określane są mianem antyutopii bądź też dystopii.

Pojęcia te często uważane są za synonimicznie, jest to jednak błędne podejście.

Jedna z definicji antyutopii mówi, iż „jest ona polemiką z utopijnymi wyobrażeniami o świecie doskonałym,

jest często ostrą, satyryczną repliką na propozycje zawarte w utopiach, swego rodzaju przejaszczoną parodią koncepcji utopijnych”. Z kolei dystopia to nic innego, jak kreowanie wizji świata na bazie tego, co zauważalne w otaczającym autora świecie, czyli snucie pewnej wizji przyszłości na przesłankach, które wywodzą się z realnej i dostępnej kreatorowi rzeczywistości. Dystopia to zatem „utwór fabularny przedstawiający koszmarną, choć logicznie uzasadnioną, wewnętrznie spójną i niekiedy dość prawdopodobną wizję przyszłej egzystencji człowieka”. Idąc tym śladem można zaryzykować stwierdzenie, że antyutopijne utwory tworzyli choćby ci autorzy, którzy czytając Tomasza More’a zapragnęli opisać świat dokładnie przeciwstawny niż ten w wizji angielskiego myśliciela, natomiast utwory dystopijne ci twórcy, którzy obawiali się przyszłości.

<https://pressto.amu.edu.pl/index.php/r/article/view/8580>

Darek Kuźma
**PRZEKAŻCIE SOBIE
ZNAK NIEPOKOJU**

Fanatyzm może zrodzić się dosłownie wszędzie. Wystarczy do tego tak naprawdę podatna gleba użyźniona ubraną w religijne szaty ignorancją oraz skrywaną pod warstwą bogobojności zabobonnością i pogardą dla szeroko pojmowanej inności.

W nakręconym w 2006 roku „Obozie Jezusa” dwie dokumentalistki przyglądają się wyznawcom radykalnego odłamu amerykańskich ewangelików, którzy ze swoich dzieci chcą uczynić „żołnierzy Boga” walczących w „kulturowej wojnie” mającej na celu „odebrać Amerykę innowiercom” oraz „przywrócić kraj naukom Chrystusa”. Chodzi w końcu o niezwykle ważną misję „naprawienia świata”, uczynienie go lepszym, a że oznacza to trzymanie się czarno-białego kontrastu „my kontra oni”, to tak naprawdę niewiele znaczący detal.

Pastor Becky Fisher, kobieta odpowiedzialna za organizację corocznego obozu wyznaniowego dla kilku setek dzieci chłonących jej słowa, mówi w pewnym

momencie filmu absolutnie szczerze do kamery: „Chciałabym, żeby młodzi ludzie głoszący naukę Jezusa Chrystusa byli tak samo oddani swojej sprawie, jak młodzi wyznawcy islamu. Chciałabym zobaczyć w nich radykalizm, chciałabym, żeby poświęcali swoje życie dla głoszenia Słowa Bożego dokładnie tak, jak czynią to ich rówieśnicy w Pakistanie, Izraelu, Palestynie i wszystkich tych innych krajach. Ponieważ to my znamy... przepraszam, ale to my głosimy prawdę!”. Z początku „Obóz Jezusa” wydaje się po prostu zapisem funkcjonowania kolejnego ekscentrycznego ruchu społeczno-religijnego, jakich w Stanach Zjednoczonych, „kolebce demokracji i wolności słowa”, istnieje niezliczona ilość, ale im dalej w las, im dłużej słuchamy argumentacji tych ludzi, im więcej obrazów ich działalności dane jest nam zaobserwować, tym mocniej uświadamiamy sobie, że przypomina to niebezpiecznie jakąś sektę.

Związki między religią i polityką były zawsze w Stanach Zjednoczonych burzliwie i niezwykle skomplikowane, i to nie tylko z perspektywy ludzi z zewnątrz. Warto więc zapewne zrozumieć uwarunkowania kul-

turów odpowiadające za działalność ewangelików, nie tylko tych radykalnych, którzy w ciągu ostatnich dwóch dekad przeżywają ogromny rozkwit.

Autorki zapewniają z tego względu kontekst społeczno-polityczny działalności pastor Fisher i jej podobnych „reformatorów”, którzy wyznają kult George’a Busha Jr. jako swego rodzaju chrześcijańskiego proroka próbującego nawrócić amerykański rząd na dobrą drogę („Obóz Jezusa” powstał przed zwycięską kampanią Obamy w wyborach prezydenckich).

Kiedy ostatni raz sprawdzałem, nienawiść, małość i ignorancja nie były jeszcze uznawane za cnoty. Tak się oto rodzi religijny fanatyzm, w którym niezależnie od wiary i wyznania nie ma miejsca na miłosierdzie czy ciekawość nieznanego. Jest w zamian strach, poczucie osaczenia i rosnąca paranoja, emocje, które nigdy nie prowadzą do niczego dobrego, nieważne, czy mówimy o chrześcijaństwie, islamie czy judaizmie.

O TYRANII

Lekcje z XX wieku prof. Timothy Snyder:

Nie bądź z góry posłuszny

Na samym początku wyprzedzające posłuszeństwo jest instynktownym, bezrefleksyjnym dostosowaniem się do sytuacji. (...) W nowym otoczeniu ludzie wykazują nadzwyczajną gotowość do przyjmowania nowych reguł. Są askakująco skłonni wyrządzać innym krzywdę, a nawet zabijać ich w służbie nowej sprawy, jeżeli nakaże im to czynić nowa władza.

Broń instytucji

Wybierz zatem instytucję, na której ci zależy – sąd, gazetę, ustawę czy związek zawodowy – i stań po jej stronie.

Weź odpowiedzialność za oblicze świata

Życie jest polityką – nie dlatego, że świat przejmuje się tym, co myślisz, ale dlatego, że reaguje na to, co robisz. Nasze drobne decyzje stanowią rodzaj głosu, mogą zwiększać lub zmniejszać prawdopodobieństwo wolnych i uczciwych wyborów w przyszłości. W polityce dnia codziennego bardzo liczą się nasze słowa i gesty lub ich brak.

Pamiętaj o etyce zawodowej

Wolne zawody mogą wykształcić formy dialogu etycznego, który nie jest możliwy między odosobnioną jednost-

ką a odległym rządem. (...) Etyki zawodowej musimy przestrzegać właśnie wtedy, gdy słyszymy, że sytuacja jest wyjątkowa. Wówczas nie ma mowy o czymś takim, jak „tylko wykonywanie rozkazów”. Jeżeli jednak przedstawiciele wolnych zawodów pomylą zasady obowiązującej ich etyki z emocjami bieżącej chwili, mogą zacząć mówić i robić rzeczy, które wcześniej wydawały im się niewyobrażalne.

Wyróżniaj się

Robiąc lub mówiąc coś innego, możesz czuć się dziwnie, ale to uczucie niepokoju jest warunkiem wolności.

Dbaj o język

W dzisiejszych czasach politycy podsuwają komunały za pośrednictwem telewizji, gdzie powtarzają je nawet ci, którzy chcą wyrazić odmienne zdanie.

Bądź dociekliwy

„Czym jest prawda?” Ludzie czasem zadają to pytanie, gdyż woleliby pozostać beczcywni. Ogólny cynizm sprawia, że czujemy się modni i alternatywni nawet wtedy, gdy tonimy wraz ze współobywatelami w bagnie obojętności. Zdolność do ustalania faktów czyni nas odrębnymi jednostkami, a zbiorowe zaufanie do wspólnej wiedzy – społeczeństwem. Osoba, która docieka, to także obywatel, który buduje. Przywódca wrogi wobec ludzi dociekliwych jest potencjalnym tyranem.

Chroń swoje życie prywatne

Jesteśmy wolni tylko w takim stopniu, w jakim sprawujemy kontrolę nad tym, co wiedzą o nas ludzie i w jakich okolicznościach się tego dowiadują.

Nasłuchuj niebezpiecznych słów

Kiedy politycy powołują się dziś na terroryzm, mówią, rzecz jasna, o rzeczywistym niebezpieczeństwie. Gdy jednak próbują nas wytresować tak, abyśmy wyrzekli się wolności w imię bezpieczeństwa, powinniśmy mieć się na baczności.

Gdy nadejdzie niewyobrażalne, zachowaj spokój

Nowoczesna tyrania polega na zarządzaniu strachem. (...) Odwaga nie polega na nieodczuwaniu strachu czy nieprzeżywaniu żałoby. Polega natomiast na niezwłocznym rozpoznaniu technik zarządzania strachem i stawieniu im oporu od momentu samego ataku – właśnie wtedy, kiedy jest to najtrudniejsze.

Bądź tak odważny, jak potrafisz

Jeżeli nikt z nas nie będzie gotowy zginąć za wolność, wszyscy umrzemy w tyranii.

Timothy Snyder

O tyranii. Dwadzieścia lekcji z dwudziestego wieku
ZNAK HORYZONT, Kraków, 2017

W Wielkiej Brytanii 20 lekcji

zostało wydrukowanych na plakatach, które zaprojektowali uczniowie. Rozwieszono je na ulicach.

W Stanach Zjednoczonych,

Brazylii oraz na Ukrainie zostały zaadaptowane jako przedstawienia, performance'y i prace plastyczne.

W Polsce młodzież czytała

książkę na głos podczas demonstracji przeciwko ustawom PIS o sądach.

A w Nowym Jorku wybitny

współczesny ukraiński poeta Serhij Żadan i zespół Dogs in Space wykonali „O tyranii” jako cover piosenki grupy The Clash.

<http://wyborcza.pl/osiemdziewiec/timothy-snyder-patrz-w-telewizor-boj-sie-i-modl-o-to-chodzi.html>

– Co byś zrobiła, by odzyskać wolność? – Mogłabym zabić.

Paulina Reiter *Milczenie cnotliwej żony*
Wysokie Obcasy, 16 lutego 2019

Osiedle Teatralne 34, 31-948 Kraków
tel.: 12 68 02 100, fax: 12 68 02 155
teatr@ludowy.pl, www.ludowy.pl

DUŻA SCENA Kasa biletowa, Osiedle Teatralne 34, tel.: 12 68 02 116, czynna: pn-sb 12⁰⁰-19⁰⁰, niedziela i święta: 2 godz. przed spektaklem

dyrektor: **Małgorzata Bogajewska**

zastępca dyrektora: **Jerzy Fedorowicz jr.**, główna księgowa: **Dorota Groszek**, kierownik literacki: **Katarzyna Dudek**
sekretarz literacki: **Maria Klotzer**, **Magdalena Zarębska-Węgrzyn**, koordynacja pracy artystycznej: **Katarzyna Kolanowska**
promocja i reklama: **Beata Strama**, **Anna Ryś**, **Zofia Łękawska-Orzechowska**, kierownik Biura Obsługi Widza: **Ewa Skoczylas-Tkacz**
kierownik techniczny: **Michał Ruszkowski**, oświetlenie: **Jan Krawczyk**, **Jarosław Leszczyński**, akustyka: **Krzysztof Kłyś**, **Romuald Trojanowski**
charakteryzacja: **Lidia Jargosz-Poręba**, garderobiane: **Jolanta Chacusi**, **Katarzyna Dudys**, **Bożena Świątkowska**
rekwizytorzy/montażyści: **Krystian Stanecki**, **Karol Stanecki**, **Wiesław Stolarz**, **Marek Magiera**, **Krystian Syrek**, **Daniel Kalemba**,
Maksymilian Windak, kierownik pracowni krawieckiej: **Iwona Gawel**, prace tapicerskie: **Stanisław Kasprzyk**

redakcja programu: **Maria Klotzer**, projekt: **tvmediadesign.pl**

W programie wykorzystano zdjęcia z sesji wizerunkowej do plakatu autorstwa **Klaudyny Schubert**

KARCHER

mpec
s.a.
w Krakowie

KHK
Klubowe Hokeje Komandory SA

MAŁOPOLANKA
... ZBIÓR ...

RADIO
KRAKÓW

kraków.pl

KRAKÓW.PL

